

Ana García Juanatey

*Professora de Dret Internacional i Relacions Internacionals, CEI
International Affairs
@anagjuanatey*

Andrea Noferini

*Director acadèmic, CEI International Affairs;
professor adjunt, Universitat Pompeu Fabra
@nofebcn*

Les polítiques climàtiques i ambientals són un dels assumptes que generen més debat i polarització en el si de la Unió Europea (UE); també a la campanya prèvia a la celebració de les eleccions europees del juny del 2024.

En primer lloc, el canvi climàtic ja és aquí, i els seus impactes són cada vegada més visibles. Per posar un exemple, només durant l'estiu del 2023 van morir 60.000 persones a la UE a causa de les onades de calor (Ballester, 2023). En conseqüència, cada vegada hi ha més consciència sobre els riscos climàtics i sobre la falta de preparació davant el que s'acosta. En aquest sentit, a la seva primera avaluació detallada dels riscos climàtics, l'Agència Europea del Medi Ambient (AEMA) adverteix explícitament sobre el ritme de l'augment dels fenòmens meteorològics extrems, que aviat podria tenir conseqüències «catastròfiques» per a Europa (2024). Així mateix, a més del canvi climàtic, altres reptes ambientals de primera magnitud afecten també el continent, com ara la pèrdua de biodiversitat i la contaminació química, entre d'altres (Richardson *et al.*, 2023).

En segon lloc, encara que existeix un relatiu consens en l'àmbit polític europeu en relació amb la magnitud del desafiament climàtic i ambiental, no hi ha consens, tanmateix, en la profunditat de les reformes necessàries per fer-hi front. Alguns sectors de l'esquerra es pregunten si la transició verda és realment justa, i discuteixen sobre si els instruments i les propostes actuals de la Comissió Europea, com ara el Mecanisme per a una Transició Justa, són realment suficients per aconseguir que ningú es quedi enrere (Culot i Wiese, 2023). Des del costat oposat de l'espectre polític, a cada estat membre hi ha forces polítiques (tendencialment de dreta radical i centredreta) que argumenten que la «ideologia climàtica» ha anat massa lluny i que els seus costos econòmics són inassumibles. En aquest sentit, el desafiament més transcendental ha vingut per part del Partit Popular Europeu (PPE). La família política de la presidenta de la Comissió, Ursula von der Leyen, probablement per evitar la fugida de vots cap a la dreta radical, ha demanat recentment una «moratòria» pel que fa a la legislació europea en l'àmbit climàtic.

El desafiament més transcendental ha vingut per part del Partit Popular Europeu (PPE). La família política de la presidenta de la Comissió, Ursula von der Leyen, probablement per evitar la fugida de vots cap a la dreta radical, ha demanat recentment una «moratòria» pel que fa a la legislació europea en l'àmbit climàtic.

En tercer lloc, a escala internacional, el relatiu optimisme que va seguir a la signatura de l'Acord de París del 2015 ha donat pas a una era caracteritzada per la incertesa i la falta de lideratge. Gairebé una dècada després d'aquell acord, les emissions globals continuen pujant i la gran majoria de països no està complint els seus compromisos. Així mateix, el disseny de les polítiques climàtiques està cada vegada més influenciat pels països productors i les empreses extractores, tal com es va poder veure a la darrera conferència, la COP28, organitzada a Dubai. A això cal afegir la possibilitat d'un canvi d'orientació en temes ambientals als EUA davant una gens descartable segona administració Trump. En aquest escenari, la UE, amb totes les seves indecisions i contradiccions, quedaria gairebé com l'últim baluard de les polítiques climàtiques a escala global.

Per aquestes raons, la qüestió climàtica i ambiental és crucial en el context electoral europeu. Es dirimeix, a les eleccions que ens ocupen, on posar l'accent de les polítiques climàtiques —la seguretat, la competitivitat, la sostenibilitat o la cohesió— per garantir una «autonomia estratègica oberta», que sintetitza el posicionament de la UE en un món cada vegada més incert (Kroll, 2024).

Balanç climàtic de la novena legislatura: del consens a la polarització

Després d'un últim lustre caracteritzat per un cert consens, el canvi climàtic s'està configurant com un dels assumptes més polititzats de l'agenda actual. Al 2019, la lluita contra el canvi climàtic es va situar al centre de l'agenda política europea. Poc després de ser elegida com a presidenta de la Comissió, Ursula von der Leyen va llançar la que seria la seva política estrella: el denominat Pacte Verd Europeu (*European Green Deal*).

Aquest pla es marcava l'ambició objectiu de convertir la UE en la primera economia climàticament neutra per a l'any 2050, a través d'una profunda reforma de sectors clau com l'energia, la mobilitat i la indústria. Més concretament, la Llei europea del clima, llançada el 2020, estableix l'objectiu d'aconseguir la neutralitat de carboni de cara al 2050 i disposa un marc per augmentar els objectius climàtics a curt i mitjà termini. Aquesta política, a més, es va veure reforçada a conseqüència de la pandèmia de la COVID-19, ja que gran part dels fons Next Generation EU es van adjudicar, precisament, amb l'objectiu de descarbonitzar les economies europees.

No obstant això, en aquests dos últims anys de legislatura, el consens forjat des dels principals partits polítics europeus s'ha anat esfondrant per diverses raons. D'una banda, el conflicte a Ucraïna ha trastocat l'escenari energètic europeu. La guerra d'agressió de Rússia ha revelat el delicat escenari en què se sostenia la transició energètica europea, sustentat en bona part sobre la previsió del subministrament del gas natural rus, considerat per la regió com un «combustible de transició». En conseqüència, la guerra ha provocat un xoc en els preus de l'energia no vist des de la dècada dels setanta, i ha elevat el cost d'un ampli cistell de béns i serveis, en particular l'electricitat i els aliments (OCDE, 2022). De l'altra, el pas de les promeses d'una futura neutralitat climàtica l'any 2050 a la presa de mesures reals ha generat, com era d'esperar, una reacció dels sectors més afectats per les polítiques ambientals.

Per tant, al llarg del 2023 s'han multiplicat els casos de reacció contra aquestes polítiques, fenomen que s'ha encunyat, des de la premsa anglesa, com a *greenlash* (Tocci, 2023). El suport de la ciutadania a aquests compromisos sembla estar en retrocés. Així doncs, tot i que gairebé nou de cada deu europeus donen suport a l'objectiu central de la UE de reduir les emissions de carboni a zero de cara a l'any 2050, aquest suport ha retrocedit respecte el 2019 a 19 dels 27 països de la UE, amb Finlàndia, Estònia i la República Txeca que registren una caiguda en el suport de fins a 15 punts percentuals (Comissió Europea, 2023).

Aquesta reacció s'ha manifestat també en relació amb polítiques públiques, ja que, durant els últims temps, l'agenda verda ha sofert diversos revessos, tant a escala nacional com europea. En són exemple paradigmàtic les protestes d'agricultors que en els primers mesos del 2024 han travessat el continent, en particular a països amb una important base agrícola, com ara França, Espanya, Alemanya i els Països Baixos. Encara que aquest sector probablement sofrirà més els impactes climàtics, com es pot veure recentment amb la sequera que assola el sud d'Europa, molts dels grups que protesten han posat les polítiques climàtiques i ambientals europees al punt de mira. Així, precisament com a resultat d'aquestes manifestacions, un exemple recent d'aquest *greenlash* va ser eliminar l'objectiu de reduir les emissions agrícoles en un 30% per a l'any 2040, així com la retirada de la proposta per reduir l'ús de pesticides.

El *greenlash* s'obre pas en la política europea. De manera paradoxal, en un moment en el qual els impactes del canvi climàtic són cada vegada més severos, el Pacte Verd que pretén fer-li front està cada cop més qüestionat per una part de la ciutadania, així com per diversos grups polítics europeus.

Previsions per al nou cicle polític: una desena legislatura escorada a la dreta

Davant la perspectiva d'un canvi respecte l'agenda ambiental al Parlament Europeu, les institucions sortints de la UE intenten, a correuita, tancar els serrells de les iniciatives climàtiques i ambientals encara pendents. En efecte, si es compleixen els pronòstics, el pròxim cicle polític haurà de bregar amb una Eurocambra més conservadora, euroescèptica i reticent a posar en marxa polítiques climàtiques i ambientals ambicioses.

Les enquestes suggereixen un important gir a la dreta a molts països, amb els partits populistes de dreta radical guanyant vots i escons a tota la Unió, i els partits de centreesquerra i verds perdent-ne¹. Tot indica que durant la campanya els partits populistes euroescèptics continuaran encapçalant les enquestes a estats membres clau, com França, Hongria, Itàlia, els Països Baixos i Polònia. Segons les principals previsions, gairebé la meitat dels escons correspondran a eurodiputats aliens a la *gran coalició* dels tres grups centristes (PPE, socialistes i liberals). Dintre del Parlament Europeu, una coalició de dretes formada pel PPE, conservadors i reformistes, i eurodiputats de la dreta radical d'Identitat i Democràcia podria alçar-se per primera vegada amb la majoria.

És probable que aquest gir a la dreta tingui implicacions significatives per a les polítiques verdes a escala europea. De fet, al Parlament actual, una coalició de centreesquerra d'S&D (socialistes), Renew (liberals), Els Verds i el Grup Confederal de l'Esquerra ha tendit a guanyar

1. En relació amb les enquestes, per a aquest treball s'han consultat les fonts següents: [EU Election Projection 2024](#), [Politico EU Elections](#), [Euronews Poll Average](#).

Per evitar excloure les comunitats desfavorides i activar la reacció social, la propera Comissió i el Parlament haurien de desenvolupar instruments que canalitzin els beneficis de la transició verda cap a totes les persones i en reparteixin els costos de manera més justa.

en qüestions de política ambiental, però moltes d'aquestes votacions s'han superat per marges molt petits. El significatiu gir a la dreta al nou Parlament pot comportar un probable domini de la coalició contrària a la política climàtica, en particular si el PPE —en comptes d'alinear-se amb els socialistes, els verds i els liberals— tria formar una coalició amb la dreta radical.

Un futur climàtic turbulent des del punt de vista polític i ambiental

El *greenlash* s'obre pas en la política europea. De manera paradoxal, en un moment en el qual els impactes del canvi climàtic són cada vegada més severos, el Pacte Verd que pretén fer-li front està cada cop més qüestionat per una part de la ciutadania, així com per diversos grups polítics europeus.

És fonamental no perdre de vista la magnitud del repte climàtic: reduir les emissions passa per reduir la dependència dels combustibles fòssils, veritable pilar de les nostres economies, cosa que implica profundes transformacions econòmiques i socials (Smil, 2019). Tanmateix, en relació amb la manera de comunicar aquest repte a la ciutadania, sovint s'omet que aquesta transició energètica —basada en renovables i que mai no qüestiona nivells de consum— implica conseqüències socials i ambientals de gran abast dins i fora de la UE. Això es deu, entre altres raons, al fet que els sistemes de captació d'energia renovable necessiten molt de territori i la seva fabricació és molt contaminant (Zografos i Robbins, 2020). Així mateix, una altra qüestió crucial és que, en cap cas, podran alimentar per si sols els actuals nivells de consum energètic dels països del Nord global (Smil, 2019). Per tant, una veritable transició amb la intenció de ser eficaç i justa, hauria de començar per reduir significativament el consum d'energia i materials, un tema que cap actor rellevant de l'espectre polític europeu ha volgut afrontar realment fins a la data.

De la mateixa manera, dintre de la UE, els impactes negatius d'aquesta transició en grups ja perjudicats són innegables, tal com han posat de manifest reaccions socials virulentes en sectors que senten que el pes desproporcionat de les reformes recau sobre les seves espatlles, des del moviment dels armilles grogues l'any 2018 fins al dels agricultors en l'actualitat. En conseqüència, per evitar excloure les comunitats desfavorides i activar la reacció social, la propera Comissió i el Parlament haurien de desenvolupar instruments que canalitzin els beneficis de la transició verda cap a totes les persones i en reparteixin els costos de manera més justa.

Tanmateix, i malgrat la tràgica realitat que sense polítiques verdes el conjunt de la ciutadania perd, tot indica que els vents polítics europeus bufaran en una altra direcció, allunyant el continent i el planeta de l'objectiu d'aconseguir una transició al més ràpida, justa i inclusiva possible.

Referenciacs bibliogràfiques

AEMA. Executive Summary. *European climate risk assessment*. AEMA, 2024 [Data de consulta 15.3.2024]

<https://www.eea.europa.eu/publications/european-climate-risk-assessment>

Ballester, Joan, et al. (2023). «Heat-related mortality in Europe during the summer of 2022». *Nature medicine*, 29(7), 10 de juliol de 2023, p. 1857-1866. [Data de consulta 7.5.2024]

<https://www.nature.com/articles/s41591-023-02419-z>

Culot, Marguerite i Wiese, Katy (2022). «Reimagining work for a just transition». *European Environmental Bureau*. 29 de novembre de 2022 [Data de consulta 15.3.2024]

<https://eeb.org/library/reimagining-work-for-a-just-transition/>

European Commission. *Special Eurobarometer 538 on Climate Change*. EC, 2023 [Data de consulta 15.3.2024]

<https://europa.eu/eurobarometer/surveys/detail/2954>

Kroll, Henning (2024). «Assessing Open Strategic Autonomy». *Publications Office of the European Union*. 1 d'abril de 2024 [Data de consulta 15.3.2024] <https://publications.jrc.ec.europa.eu/repository/handle/JRC136359>

Kuzemko, Caroline, et al. (2022). «Russia's war on Ukraine. European energy policy responses & implications for sustainable transformations». *Energy Research & Social Science*, vol. 93. Novembre 2022 [Data de consulta 7.5.2024]

<https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S2214629622003450?via%3Dihub>

OECD (2022). *OECD Economic Outlook – Confronting the Crisis*. Novembre 2022 [Data de consulta 7.5.2024]

<https://www.oecd.org/economic-outlook/november-2022/>

Richardson, Katherine, et al. (2023). «Earth beyond six of nine planetary boundaries». *Science advances*, 9(37). 13 de setembre de 2023 [Data de consulta 7.5.2024]

<https://www.science.org/doi/10.1126/sciadv.adh2458>

Smil, Vaclav. *Energy in world history*. New York: Routledge, 2019.

Zografos, Christos i Robbins, Paul. (2020). «Green Sacrifice Zones, or Why a Green New Deal Cannot Ignore the Cost Shifts of Just Transitions». *One Earth*, 3(5), p. 543-546.

